

304479

DOUĂZECI DE ANI

DELA INTRAREA OȘTIRII ROMÂNEȘTI

IN BANATUL ELIBERAT

(22 Iulie 1919-22 Iulie 1939)

DE
AL. GEORGESCU-VĂLCEA
MAGISTRAT TRIB. LUGOJ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CU O PREFAȚĂ DE
PREPOZIT DR. N. BRÎNZEU

*Români, toți într'o țară
Sau toți într'un mormânt!*
Gf. Tătărescu

— 1939 —

TIPOGRAFIA „CORVIN” LUGOJ — STRADA GEN. BERTHELOT

DOUĂZECI DE ANI **DELA INTRAREA OȘTIRII ROMÂNEȘTI** **IN BANATUL ELIBERAT**

(22 Iulie 1919-22 Iulie 1939)

DE
AL. GEORGESCU-VĂLCEA
MAGISTRAT TRIB. LUGOJ

BCU Cluj / Central University Library Cluj
CU O PREFAȚĂ DE
PREPOZIT DR. N. BRÎNZEU

Români, toți într'o țară
Sau toți într'un mormânt!
Gf. Tătărescu

— 1939 —

TIPOGRAFIA »CORVIN« LUGOJ — STRADA GEN. BERTHELOT

304479

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Memoriei Generalului I. Jitianu
și tuturor celor cari au pregătit,
făurit și trăit marea Epopee a
Întregirei Neamului, închin, pios,
această modestă lucrare.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cuvânt de introducere

Rugat de distinsul autor, să pun un cuvânt în fruntea acestei cărți, o fac cu mare plăcere. Sânt fericit și-i mulțumesc că mi-a dat ocaziunea să fiu primul cititor al acestei prețioase lucrări, care — după cum însuș autorul precizează în prefață — nu conține o expunere istorică a celor 20 ani de după război, ci evenimentele anului 1919, văzute după 20 ani.

O lucrare comemorativă

Evocarea zilelor frumoase, în cari Banatul românesc, cu o clipă în urma Ardealului, a văzut răsăritul soarelui; a zilelor de bucurie, de sărbătoare ce nu mai contenea; a îmbrățișerii dintre frați, a marelui Uniri, despre care nimeni nu credea, că așa de curând și atât de crunt o s'o tulbure luptele de partid, ce au urmat 20 ani... Desigur, nimeni nu-și închipuia că viața noastră în România-Mare va fi numai joc și veselie, — nu, eram conștienți de greutatețile inerente consolidării noului Stat național; totuș prea urâte au fost luptele, prea mari patimile, ca să nu le detestăm din tot sufletul și să nu simțim cea mai mare mulțumire, că au trecut...!

Veniți deci, iubiți cititori, să ne întoarcem privirea spre zările luminoase ale începutului; aceasta să ne

întărească pentru zilele ce urmează. Căci dacă în cei 20 ani ne-am certat numai ca niște copii răi, neavând griji mai serioase, — momentele prin cari trecem astăzi, sunt de natură de a ne trezi la o realitate mai serioasă, în fața căreia vom fi iarăș strâns uniți și vom jura cu poetul:

*Murim mai bine 'n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăș în vechiul nost' pământ!*

Teatrul evenimentelor ce reînvie pe paginile acestei broșuri, e Lugojul. Da, pentru că Lugojul era metropola românească a Banatului și ar fi avut dreptul să rămână în acest rol și pe mai departe; Lugojul e centrul acelei regiuni care leagă Banatul de restul țării; la Lugoj s'a organizat prima administrație a Banatului. La 1919 Lugojul era ceva în Banat! Astăzi?... Vai, ce departe am ajuns!

Dar să o lăsăm aceasta: aibă Lugojul mulțumirea, că trecutul (lui) totuși nu poate fi negat. Lăsa da Dumnezeu să se mai schimbe și viitorul!

Evocările din această carte ni le oferă autorul care în calitate de tinăr ofițer și de ziarist însuflețit, a trăit împreună cu noi, acele evenimente! Toată recunoștința noastră d-lui Al. Georgescu-Vâlcea, azi magistrat la Tribunalul Lugoj, pentru această lucrare. Și onoare tuturor lugojenilor și bănățenilor, cari înțeleg să-i primească opera cu atențiunea cuvenită! Va fi un îndemn poate și pentru continuarea activității de acest fel. Să dea Dumnezeu! Doar noi avem nevoie de multe-multe învățături și cel mai bun dascăl e Istoria.

Historia est vitae magistra!

Prepozit N. Brînzeu

Cuvânt înainte

Acei ce cred că vor găsi în acest opuscul, considerațiuni de ordin politic, economic sau administrativ, vor rămâne înșelați în așteptările lor.

Lucrarea de față, nu năzuește a înfățișa un tablou de progresul realizat de această provincie, în decursul celor 20 de ani de la realipirea ei la Patria-Mamă, nici de a reda o sinteză a înfăptuirilor materializate de administrația românească în acest răstimp de vreme. La acest lucru în sarcina celor competenți sau autorizați s'o facă, dispunând de materialul documentar și statistic necesar unei asemenea întocmiri.

Ca unul, ce am luat efectiv parte și am trăit marile și neuitatele clipe ale intrării oștirea românești în Banatul cutropit de Sârbi, din Iulie 1919 încerc doar a fixa pe hârtie, din fărimiturile amintirilor și din notele mele de atunci, toată ambianța acelor zile de neuitat, tot elanul frățesc cu care Bănățenii au primit trupele, entuziasmul mulțimei, ca și sărbătorirea oficialității.

Am purces la aceasta, din îndemnul curat, de a smulge uitărei, câteva pagini de istorie, de a evoca celor ce au trăit acele clipe, fiorii măreției și ai bucuriei de atunci și de a pildui generațiilor viitoare,

mărturia unei fraternități ce trebuie să rămâe indestructibilă, fiindcă istoria, în ultimă sinteză, nu e altceva de cât retrăirea în timp și în spațiu, a marilor bucurii și a sfintelor jertfe, ce fixează în comunitatea unui neam, actualitatea, de trecut, sub specie aeternitatis.

Autorul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lugojul

În trecutul istoric al Banatului, provincie autentic românească, mărturisind atât prin specificul ei de limbă, port și datini, cât și prin vestigiile antichității romane, ce răsăr de sub mâlul vremii, la orice pas, obârșia pur latină a populației sale autohtone — Lugojul, a jucat acelaș mare rol național, ca și Blajul pentru Ardeal. Acest fapt, este deplin recunoscut de unanimitatea conștiințelor bănățene și a trecut în legendă, sub înfățișarea de zicală populară:

BCU Cluj / *Coman ca Bănățean, Cluj
Bănățean ca Lugojean.*

Focar de ardent românism, altar în care s'a păstrat cu sfințenie și s'a cultivat cu orgoliu, tradiția naționalității romane, acest oraș, în majoritate românesc, cu așezarea sa pitorească, pe malul Timișului, în inima celor mai mânoase și mai alogene regiuni românești — ținutul Caraș-Severinului, bogat în amintiri istorice, — privind cu legitimă mândrie și satisfacție, trecutul său de lupte și de dârză rezistență, se poate intitula, cu drept cuvânt, a doua Roma mică, a neamului nostru, răsfiat dincoace și dincolo de Carpați. — Apropierea de Vechiul Regat, conținutele infiltrațiuni de elemente românești de peste Dunăre, din ținutul vîguros și curat al Olteniei (fericit fenomen de osmoză, care a mărit potențialul rassial), structura temperamentală, plămada de dârzi luptători a Bănățenilor (renumiții grănicerii ai Mariei-

Terezii), au făcut ca Banatul să reprezinte totdeauna, în lupta contra desnaționalizării vechiului regim asupritor, maghiar, bastionul cel mai înaintat și cel mai puternic — vatră, în care ardea, pururi nestinsă, flacăra celui mai curat și mai vânjos naționalism.

Cine citește »Istoria Banatului« meritoria operă a vrednicului și neuitatului fiu al Lugojului, regretatul Protopop Popovici, rămâne uimit și plin de admirație, în fața luptei îndârjite și statornice, de rezistență a acestei provincii, al cărei Destin protivnic, prin așezarea ei geografică, tocmai la poarta Orientului asiatic și prin părăsirea, de către oștile lui Aurelian, o lăsase câmp liber tuturor năvălirilor și tuturor cutropirilor barbare, fără vreo-altă apărare, de cât brațele fiilor săi și Providența divină.

Și puzderie de seminți sălbatice călcară în goana cailor năvalnici, pământul sfânt al legionarilor lui Traian; dar cum venire se făcură »toți o apă și'un pământ«.

Infipți dârz, în granitul solului străbun, vrednicii urmași ai falnicilor legionari și ai superbilor Daci, rămaseră neclintii acolo unde-i așezase »acvilele romane«, statornici grăniceri la fruntariile latinității; fiindcă un vechi și înțelept proverb românesc, glăsuște astfel: »Apa trece, pietrele rămân«. Iar Bănățenii, au fost pietrele de hotare cari au rămas.

Mai târziu, când iureșul năvalnic, al asiaticilor nomazi, în căutare de pământ, s'a potolit; când viața sbuciumată a acestei provincii, a reintrat în matca ei firească, iar »întrușii« s'au așezat parazitar, peste autohtoni, mai întâi, ca conlocuitori și vecini pașnici, mai apoi cu pretenții absurde și nesăbuite, de stăpânitori, aceiași băștinași, căliți în lupte și învârtoșați de suferințe, au știut să țină piept înfruntător și încercărilor perfide de desnaționalizare, prin colonizarea pământului lor cu neamuri străine și prin momeala iesuitică, de captare și înfeudare a bisericei lor strămoșești.

O falangă întreagă de mireni și de laici; o pleiadă strălucită de vlădici, de clerici și de intelectuali,

în mare parte lugojeni — dejucară prin lupte fățișe și dârze, acest atentat la viața românizmului.

Atunci, ca într'o cetățue, se retrănsară în Lugoj familiile de luptători emeriți și vajnici: Bredicenii, Mocioneștii, Popovicii, Murgu, Braniste, Vidu, Dobrin etc., al căror nume e pomenit cu evlavie, de orice Bănățean — nume cari au intrat de mult în Pantheonul Istoriei, binemeritând dela Nația lor.

Cu o astfel de tradiție și cu o astfel de conducere spirituală, nu este de mirat faptul, că atunci »când a bătut ceasul zilei celei mari«, când mult cântatul și pățimaș doritul vis milenar al desrobirii s'a înfăptuit, dând răzburare marilor mucenici, arși pe rug, zdrobiți pe roată sau surghiuniți în umedele temnițe maghiare, — venirea mirelui n'a găsit pe Lugojeni cu candelile stinse, ca pe fecioarele nebune din parabola lui Hrist, ci i-a găsit cu inimile treze, cu candelile aprinse, gata la datorie, fremătând de marea și sărbătoreasca bucurie a frățeștei regăsiri.

De atunci au trecut 20 de ani. Două decenii, s'au scurs, nesimțit și repede ca gândul, în clepsidra Vremii — 20 de ani, de când opinca dorobanțului român, a călcat sfielnic, cu evlavie, pământul pe cari acum două veacuri îl străbătuse străbunicii lor legionari.

Copii de atunci, sunt azi oameni maturi, parte din cei ce au pregătit și a trăit, măreața Sărbătoare, făuritorii marelui Epopei, au trecut, de mult, în lumea Eroilor, iar cei rămași, gârboviți de vreme și vlăguiti de necazuri, subt volbura amintirilor, tresar înfiorați.

Din falanga marilor luptători, ai Precursorilor, ce au trăit »acele zile istorice« nu mai apare azi la praznicul Amintirii, nici figura de legionar roman, a lui Valer Branisce, nici aceia de mândru grănicer a lui Vidu, nici chipul iluminat, ca de apostol, al părintelui Prota-Popovici, nici cel zâmbitor și gata de cântec și glumă a lui Grozăvescu-tatăl.

S'a dus toată ceata de »nebuni glorioși« de »entuziaști deliranți« cu care umilul scriitor ale acestor

firave rânduri, »fecior fain și cătană tânără«, cânta pân'la ziuă; în »căfana« de pe malul Timișului, acum dispărută și ea, cântece oltenești și bănățene, în nebuna bucurie a eliberării Banatului Românesc.

A dispărut de asemenea și falnica siluetă de ostaș a generalului Iancu Ițianu, generalul atât de »român« și atât de »ostaș«.

Dar dacă ființa noastră pieritoare a plătit și va plăti tributul Veșniciei; Lugojul Bredicenilor, a lui Branisce și al lui Vidu; Lugojul spiritualității, al cântecului și al inimei românești, trăește azi, în acelaș spirit al tradiției vechiului Lugoj eroic din preajma anului 1919. Actualului Lugoj, entuziast, vesel și »oricând gata la datorie«, fosta cătană, ce a trăit frumoasele zile ale lui Iulie 1919 și printr'o ciudățenie a Soartei, a revenit după 20 de ani, în acelaș Lugoj românesc — închin aceste firave rânduri de pioasă aducere aminte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Situația Lugojului în vara anului 1919

După ce la 1 Decembrie 1918, Românii din Ardeal și părțile Ungurene, în memorabila lor adunare de la Alba-Iulia (adunare la care participase în mod impunător și bănățenii), într'un elan indescrribibil, votaseră alipirea lor la Patria-Mamă, autoritățile românești începuseră a prelua imperiumul de drept, căci cel de fapt, îl aveau mai de mult, prin gărzile naționale, legalizându-și cu alte cuvinte, situația lor. Singura provincie românească, Banatul, rămânea în incertitudine. Pricina întârzierii încorporării lui, la sânul patriei comune, provenea din faptul că, Sârbii, frații noștri de armă ridicau pretenții asupra acestei provincii, susținând temerar, nejustificat și absurd, că Banatul ar avea populație majoritară sârbească și că ei ar avea drepturi istorice asupra Banatului. La Paris, situația lor mizeră din timpul războiului, cu patria ocupată și devastată, și cu un rege pribeag, precum și pretinsa vitejie sârbească, adăogată la faptul că oricât de constrânsă, România închease totuș pacea separat, lucru pe care nu-l cam înghițea »Tigrul«, rău impresionat în plus și de atitudinea dârză și protestatară a defunctului Ion I. Brătianu — le crease acestora oarecari simpatii la »Quai D'orsay, unde se desbătea pacea popoarelor și noua configurație a hărței Europei. În tot cazul, atmosfera era grea la Paris și oamenii noștri politici nu-și ascundeau desamăgirea că »Banatul« integral, era pierdut pentru Românii și toată lupta ce se da era acum, de a se putea îngrădi cât mai mult preten-

țiunile sârbești și de a se salva pentru noi, cel puțin o parte din Timiș și din Torontalul, revendicat de ei, în întregime. Pe când aceste lucruri se petreceau la Paris, trupele sârbești ocupase în fapt Banatul și începuseră a se comporta ca stăpânitori efectivi ai lui. La Lugoj, după relațiunile, ce le dețin de la colegul meu de magistratură, d-l Fabius Rezei, șeful Parchetului, conducătorul sârb, generalul Salvi se purta extrem de grob cu populația, de și Români, îl primiseră pe el și oștirea lui, cu bunăvoință, ca pe niște camarazi de lupte. Grija de căpetenie a Sârbilor, instalați în Lugoj, era de a goli toate depozitele celor patru regimente, ce ființau pe atunci, inclusiv, hangarele aviației, îndrumând spre Belgrad, tot materialul de război, aflător în ele. Ofițeri o duceau în continuare beții, devenind aroganți și agresivi. Oricine era denunțat, de un răuvoitor, de un dușman personal sau de vreun vrăjmaș al românismului, comandaturei sârbești, era luat de acasă, din mijlocul familiei și i se perdea urma, cine știe în ce cazemată a Calimegdanului, de unde nu mai scăpa cu zile. Cazu defuncțului Grozăvescu, tatăl renumitului cântăreț, este în aceasta privință edificator și încă viu în amintirea tuturor. Demnul și bravul român, luându-și asupra-și o vină imaginară, spre a scăpa de consecințe neplăcute pe câțiva, tineri imprudenți ce avuseseră un scandal cu niște ofițeri sârbi, a fost ridicat din Lugoj, deținut prin diferite închisori și așa de crunt maltratat, că din această cauză, la câțva timp, după reîntoarcerea sa în Lugoj, s'a stins din viață, deși robustețea sa fizică justifica speranțele unei bătrâneți îndelungi. Populația timorată, se uita deci, cum catanele sârbești pradă și despoae în voe, fără a putea crâcni, iar conducătorii ei spirituali erau și ei desarmați în fața acestor sălbătăcii.

După puțin timp însă, Sârbii s'au retras, stăpânind încă Bocșa-Montană și Timișoara, iar locul lor în Lugoj, îl iau francezii sub generalul Tournadre. De și frați latini și »simpathia noastră« franțuzii nu s'au

prăpădit de prea mult filo-românism, așa că Lugojenii au respirat ușurați, atunci când d-l Gheorghe Dobrin, a fost numit cu asentimentul Mareșalului Franchet D'Espéray, primul prefect român al județ. Severin, preluând efectiv conducerea administrației, forțând pe generalul Tournadre, să plece. Bănățeanul acesta dârș și dintr'o bucată, n'ar fi admis mai mult amestecul lui în treburile civile ale județului și francezul nevrând să se plece, a trebuit să plece. A fost primul succes al românilor bănățeni și prima ispravă a inimosului român, care mai târziu, la plecarea Sârbilor încărcăți de jaf, din Timișoara, prin ridicarea barajelor de la Coștei și abaterea apei Timișului din Bega, îi va face pe jecmânitorii să rămâe cu prada pe uscat.

La 22 Iulie 1919, trupele române sub conducerea generalului I. Jitianu, pune capăt incertitudinii, fiind primul sol al stăpânirii românești.

Ecouri din presă

I.

Bine ați venit!

Viii și morții, ceriul și pământul nostru deopotrivă vă strigă astăzi: Bine ați venit glorioși ostași ai Țării românești!

Bine ați venit pe pământul Banatului, leagănul neamului românesc. Aci, pe unde își purtară pașii, pătrunzând pe aceleași văi și luând aceleași drumuri, dela Dunăre în sus, spre Sarmisegetuza, cu secolii în urmă, legiunile Romei eterne. Punând cu Dacii învinși temelie neamului românesc, a celui de dincoace și de dincolo de Carpați deopotrivă.

Când vă vedem pe voi par'că vedem pe acei legionari, resăriți ca din pământ și înaintând în mândre coloane pe urma atotbiruitorului vultur roman. Și în urma lor, într'o fulgerare de moment, toată istoria sbuciumată a neamului nostru, secolii, după secolii, dela ziua lor de atunci și până la ziua voastră de astăzi.

Ziua lor de atunci și ziua voastră de astăzi sunt cele mai mari din întreagă istoria noastră. A lor, fiindcă ea înseamnă reunirea tuturilor celor întemeați odinioară, odrasle ale aceleași tulpine, rupți și respirați în urmă de vijelia năprasnică a secolilor.

Bine ați venit și vă îmbrățișăm și vă sărutăm pe fiecare din voi, ceice sunteți aveau în mijlocul nostru și pe toți camarazii voștri, cari stau straje la hotare. Vă sărutăm frunțile, vă pipăim ranele și ne întrebăm,

ca necredinciosul ucenic de odinioară a lui Cristos, dacă voi, cei pe care vă zăresc astăzi ochii noștri, sunteți în adevăr cei așteptați de atâtea suspine și lacrimi, de atâta amar de vreme, sau numai un vis.

Bine ați venit și după îmbrățișare lăsați-ne să pornim cu cugetul de aci dela voi, îndărăt pe toată calea de mărire și de suferințe, ce o străbăturați în sborul vostru spre noi, din 1916 și până astăzi. Spre a ne închina în fața tuturor faptelor voastre mari, săvârșite pe tot petecul pământului românesc, în fața pământului înroșit de sângele vostru, în fața flăcărilor, cari au mistuit bogățiile țării voastre, în fața mormintelor, cari ascund în ele sfânta cenușă a camarazilor voștri căzuți pentru noi, și în sfârșit în fața Domnului și a Domniței voastre, cari V'au trimis la noi prin jugul morții, însoțindu-vă în calea suferințelor până în gura morții.

Bine ați venit! Cât de nevrednici suntem noi spre a Vă primi astăzi după cuviință. Chemăm ajutor înfiorării noastre cutremurarea din morminte, dragostei noastre, iubirea moș strămoșilor noștri, ca să se reverse de acolo, din păturile pământului, mare împrejurul vostru, scaldându-vă din creștet până în tălpi. Chemăm glasul nevinovat al copiilor, osanale să vă cânte în toate colțișoarele Banatului; clopotele bisericilor prelung să răsune din toate turlele bisericuțelor întru lauda voastră; piscurile munților să-și plece semețele lor vârfuri astăzi, codrii să trimită auzului vostru ciripitul paserilor noastre, văile șuşuital apelor noastre, poenele mirosul florilor, iar fluturii și albinele să vă aducă toată mierea din potirul lor.

Și peste toate, de sus, soarele să vă sărute obrajii cu razele sale, glasul corurilor cerești și trimbițele arhanghelilor să străbată văzduhurile până la voi, cântându-vă și ele împreună cu tot pământul Banatului liber și a celui ce-și așteaptă mâine eliberarea prin voi:

Bine ați venit.

„Banatul“ 22 Iulie 1919.

Sunt ei...

22 Iulie. Dealungul șoselelor, bocancii soldatului român ridică nori de pulbere liberă, din pământul robit al Bănatului. În sunetele muzicilor, în uralele mulțimei, sub ploaia de flori, ei intră astăzi în ținuturile visurilor lor și ale noastre.

Au năvălit drumurile Bănatului și par'că s'au pus codrii în mișcare. Ochiii celor ce de peste o mie de ani așteaptă sub genunchiul barbar, sunt astăzi numai flacări, căci sălbăticia strigătelor de bucurie, e făurită din toată ura celor zece veacuri.

Cei cari au eșit cu mic cu mare dealungul drumurilor, n'au văzut nici când armate românești. De aceia vor să-și umple ochii de priveliștea rară.

Căci alături de soldații cu uniformă cenușie cu ranițe grele și arme cu repitiție, calcă umbrele celor ce luptară cu pieptul gol, cu ghioaga și coasa, șapte sute de ani dealungul Dunării și Nistrului. Cei cari muriră la Podul Înalt, la Rovine, la Călugăreni și la Plevna vin și ei la marele banchet postum.

Căci »azi e ziua triumfală« și cei care vin sunt purtătorii de steaguri ale unui vis împlinit.

Sunt frumoși astăzi sub ploaia de raze care dau luciri lamelor de baionetă. Dar noi i-am văzut și mai frumoși. Cândva pe drumurile Focșanilor, într'un amurg ploios și rece de Decembrie 1916, când câmpurile dezolate ale Munteniei rămâneau sub orizont departe în urma noastră, ne-am dat în șanțurile șoselei plină de gropi și de băltoace, ca să treacă o coloană decimată și sleită de lupte și marșuri. Au trecut pe dinaintea noastră soldați în uniforme zdrențuite și cu picioarele goale în noroiul rece, unii acoperiți de răni; au trecut tunuri trase numai de câte trei cai slabi ca niște schelete. Cineva a întreat, și ca un fior s'a lățit printre noi vestea: Sunt Olteni.

Erau cei care după ce luptaseră amarnic prin pădurile și culmile dela trecătorile Jiului și Oltului,

facuseră șapte sute de kilometri în eroice și disperate lupte de retragere, zi și noapte sub focul inamic, flămânzi, fără somn și goi.

Căci, Bănățeni, trebuie să știți, că divizia care calcă astăzi pământul vostru, a semănat drumurile dintre Mare, Dunăre și Carpați cu morții ei.

Pășiți alătura de soldații cu pas de paradă, dar care sunt mai frumoși, pentru că poartă în ochii lor icoanele groaznice ale câmpurilor de bătaie. Sunt cei care au văzut secerați de mitraliere pe cei mai buni dintre ai lor.

Sunt cei care au avut hainele stropite de sângele fraților și prietenilor lor din copilărie.

Sunt cei care sub uniforma dreasă poartă urmele mușcăturilor de obuz și baionetă.

Sunt cei care la Jiu și Olt au stat luni de zile sub uraganul de foc și fier al artileriei, neclintiți, cu dinții încleștați în pământul trecătorilor. Sunt cei cari într'un elan desnădăjduit, au aruncat înapoi hoardele germano-bulgare ale lui Mackensen în Dobrogea.

Cei care după ce sângerară la Siret, au curățat Moldova de bandele rusești.

Dar mai cu seamă soldații aceștia, mici și vioi, sunt cei care mâne vor elibera întreg Banatul.

Sunt ei... soldații români.

Camil Petrescu

III.

Sosirea armatei române în Lugoj

Ziua mult așteptată, ziua dorită de toată suflarea românească din Banat, a sosit. Este ziua învierii noastre, a Banatului. După dominațiunea maghiară de zece secol, după o dominațiune străină de opt luni, care echivalează în suferințe și bruscarea demnității naționale cu zeci de ani, iată ziua învierii. Eroii dela Mărășești și Oituz veniră în mijlocul nostru. Prin venirea lor ne dăm seama, că după ce ne doriam în toate clipele vieții noastre, la ceeace visam veșnic, azi este o realitate palpabilă.

Ne dăm seama, că unirea sufletească, ce o aveam întotdeauna cu frații de dincolo, este azi o unire organică, indestructibilă, pe care nici o putere n' o va putea distruge.

Suntem ai voștri, fraților, și voi ai noștri!

* * *

La gară. Mulțimea, îngrămădită atât pe peronul gării cât și pe marginea drumului ce duce dela gară în oraș cu toată ploaia torențială ce pornește, rămâne nemișcată. În fine la ora 2 fără un sfert trenul își face apariția în depărtare. Publicul de pe peron în frunte cu corurile din Silha, Herendești și Lugojel se înșirue pe linia ferată, așteptând intrarea trenului pe peron.

În momentul intrării pe peron a trenului, pe vagonul de siguranță din fața locomotivei cei doi gornști în ținuta de campanie, sunând părăsirea garnizoanei, ne vestiau ziua mântuirii pentru Banatul nostru. Trenul se oprește în fața peronului. Cel dintâi care se dă jos din vagoane, este d-nul general Jitianu, urmat de corpul ofițeresc. Între urale nesfârșite, acoperit de flori, d-l general strânge mâna d-lui prefect Gh. Dobrin, care apoi în numele autorităților rostește un discurs, urând bun sosît eliberatorilor noștri, eroilor dela Mărășești. Amintește că o parte însemnată a Banatului geme încă sub jug străin. În acest moment d-șoara Marta Rodeanu din comuna Satulnou (Torontal) prezintă d-lui general un frumos buchet de flori în numele românilor de sub jugul sârbesc, amintind, că Româniî de acolo așteaptă cu nerăbdare clipa mântuirii. Fetitele Livia și Florica Gruită în costum național, oferă de asemenea generalului două buchete superbe de flori. D-nul primar Harambașa prezentând d-lui general tradiționala pâine și sare într'un discurs scurt, dar cuprinzător, vădit emoționat de măreția superbă a acestei clipe, predă orașul.

D-l general Jitianu răspunde:

»N'aș fi crezut, că întrând în Banat să văd că toată suflarea românească este un singur suflet, este

o singură inimă ale cărei pulsații să fie tot aceleași fie la Tisa, fie la Nistru, fie la Jiu ori la Siret. Impresia clipei de față asupra mea este covârșitoare».

»Fraților! N'am venit ca cuceritori, n'am venit ca liberatori, am venit ca frați, cari doresc să fie un trup, un suflet. Meritul mare revine și D-voastre, fiindcă D-voastră ați fost aceia, cari pe lângă toate persecuțiile îndurate v'ați păstrat limba și legea. Momentul acesta a facilitat realizarea unirei. Bănățeni, fraților! Trăiască Bănatul!«

Cuvintele d-lui general, care s'a dovedit de un orator, ce știe să stăpânească sufletul masselor, au fost acoperite de urale frenetice la adresa M. M. Lor și a armatei. Urmează prezentarea oficialității.

Din vagoane se cobor falcicii noștri soldați și în frunte cu d-l general Ițianu, trec pe sub arcul de triumf, prin bătaia de flori a publicului spre oraș.

O scenă emoționantă: fetița Lia Vidu oferă d-lui general roze, pe cari d-l general le primește, răsplătindu-o cu un sărut pe obraz.

Mulțimea imensă se pune în mișcare, revărsându-se încet pe strada gării, pe strada Regală spre piață, unde apoi se grupează în jurul tribunei din fața bisericii române, gr. cat., iar armata formează un semicerc în fața tribunei, având în frunte pe d-nul general Ițianu, d-l colonel Betrix din armata franceză.

Pe tribună remarcăm preoții în frunte cu P. S. S. Episcopul Frențiu, pe P. O. domn Dr. Gheorghe Popovici, protopopul Lugojului și Dr. A. Vălean, ambii din partea Clubului Român județean.

În cadrul doxologiei mari, oficiată de preoții români gr. cat. P. S. S. d-l Episcop ține un călduros discurs, în cursul căruia cu vocea tremurândă de emoție insistă asupra momentelor de față, când toți într'un gând și un suflet realizăm actul solemn al Unirii cu Regatul-Mamă, proclamat deja la Alba-Iulia, dar neînfăptuit până în clipele de față din pricină neprevăzute.

Domnul general răspunde :

»Justiția divină veșnică, care nu tolerează nici o încălcare a dreptului, își urmează nestingherită de nimeni și nimic calea.

Am fost atâta amar de vreme subjugăți, negându-ni-se cele mai elementare drepturi la viață. Am suferit însă ca mucenicii, fiindcă eram convinși, că justiția divină are să vie.

Și am fost resplățiți! Robia suferită se transformă astăzi în libertatea mare, ce ne înveselește sufletele.

Să nu uităm, că sângele vărsat de către strămoșii noștri și de către frații noștri, cari zac deopotrivă prin gliile strămoșești, ca în cele străine — este baza de granit, pe care se zidește România de mâine.

Visul nostru măreț, mulțumită efortului tuturor Românilor s'a împlinit.

Trăiască M. M. Lor, Trăiască România!»

Urale frenetice. Corurile românești de sub dirigența d-lor Vidu și Băcău intonează câte un marș.

Din piață mulțimea trece la biserica gr. ort. rom., unde se oficiază un Te Deum, la care ia parte tot corpul ofițeresc și un public imens. Corul lui Vidu, în răspunsurii, se întrece pe sine.

În cursul serviciului divin, P. O. domn Gheorghe Popovici rostește un discurs, care ne pare rău, că nu-l putem reproduce în întregime. D-nul protopop evoacă din negura vremilor legăturile, ce le aveau Bănățenii cu Oltenii din secolul al XIV-lea sub Basarabia. Providența divină a voit, ca urmașii acestor Olteni să vie să ne scape de jug. Este un act al acestei providențe divine, ce vrea să ne resplătească pentru suferințele îndurate.

După discursul d-lui protopop care a emoționat vădit asistența mare, terminându-se serviciul divin, publicul în frunte cu d-l General iese.

Pe stradă forfotea o mulțime enormă, transportată de entuziasm.

Seara s'a aranjat un banchet în onoarea corpului ofițeresc, la care au luat parte peste 150 persoane. Primul toast a fost rostit de către P. S. S. Episcopul

Frențiu, pentru M. S. Regele, pentru M. S. Regina și pentru Dinastia Română. D-l Protopop al Lugojului Dr. Gheorghe Popovici toastează pentru d-l general Jitianu și pentru armata română. D-l Bejan ridică un toast pentru Franța și glorioasa armată franceză. Îi răspunde d-l Colonel Betrix care ridică paharul pentru M. S. Regele Ferdinand. D-l General Jitianu răspunzând d-lui Gheorge Popoviciu, ridică paharul său pentru bănațeni. D-l căpitan Protopopescu toastează în urmă pentru Banat și Franța, iar canonicul Radu din partea Bihorenilor pentru Banat.

Mai vorbește d-l Dr. Porumb, iar la ora 12.30 banchetul ia sfârșit într'o atmosferă pe cât de cordială pe atât de înălțătoare.

* * *

22 Iulie! Zi frumoasă, ce în toate clipele vieții noastre nu o vom putea uita niciodată. Impresiile clipelor acestora nu le va putea șterge nimic. Nu este posibil, fiindcă așa putea zice impresiile ni-s'au infiltrat organice, fac parte din eul nostru, din ființa noastră.

Ne simțim fericiți, că am ajuns să vedem și aceasta, Am avut bucurii, dar la fel cu bucuria, ce-am simțit-o în 22 Iulie n'am avut.

22 Iulie! Rămâi zi sfântă pentru noi!

Solemnitătea militară din 23 Iulie. Din prilejul sosirii în garnizoană, a Regimentului Nr. 2 Inf. d-nul general Jitianu a ținut să completeze sărbătoarea din 22-lea. La ora 6.30 p. m. întreg Regimentul, în frunte cu muzica militară înconjurat de un public numeros a pornit din gară în sunetul gorniştilor spre centrul oraşului. Ajungând în piața mare, Regimentul a fost așezat în semicerc cu muzica în frunte, iar prefectul Dr. Dobrin a adresat soldaților cuvânt de binevenire. După discursul d-lui prefect a vorbit soldaților cu căldura-i cunoscută directorul ziarului nostru Dr. Avram Imbroane, făcând apologia soldatului român. — Răspunde comandantul Regimentului, amintind cuvintele M. S. Regelui, că a tras sabia pentru unirea tuturor Românilor și fă-

când juruință, că ei soldații, vor fi prea fericiți să-și jertfească și viața după voia Domnului lor.

Muzica întonează Imnul Regal iar publicul aclamă sgomotos.

În acest moment publicul este anunțat prin muzica militară, despre sosirea generalului. Generalul Jitianu adresându-se soldaților le vorbește despre datorințele lor pe acest pământ al Banatului, terminând cu observația, că ochiul M. S. Regelui privește cu încredere spre soldații săi. La amintirea numelui M. Sale, soldații izbucnesc în urale nesfârșite.

Intr'o atmosferă de însufletire de nedescris are loc în urmă defilarea în fața generalului. După defilare Regimentul în frunte cu muzica militară pornește spre cazarmă, serbarea aceasta înălțătoare luând sfârșit.

Ego & Milu („Banatul“ din 23 Iulie 1919)

IV.

Bine ați venit!...

Bine ați venit!... Bine ați venit, brați ostași din Răsărit. Frați de un sânge și de o lege, Vă urăm bine ați venit!

De o mie de ani V'am așteptat ca să treceți Carpații și să ne îmbrățișăm ca frați cu frați. Așteptarea asta a fost un chin, ce numai noi îl cunoaștem, cari vă auziam graiul dulce și liber de dincolo de granițele afurisite și Vă simțiam palpitățile inimii care bătea la fel cu a noastră. Cântecelul voastre aduse de vânturi peste vârfurile Carpaților ne umpleau inima de duioșie, că voi sunteți liberi, iar noi tot sclavi, tot în robie.

Azi s'au schimbat toate, toate ca prin farmec, azi nu mai sunt bariere între noi. Vitejia voastră le-a șters pe toate la Mărești, Mărășești și la Oituz și sângele vărsat al camarazilor noștri a spălat și cele din urmă rămășițe ale acestui zid blestemat și despărțitor de frați ce l-au ridicat dușmanii între noi.

Azi în urma vitejii, credinței voastre nestrămutate și a răbdărilor fără seamăn, ce le-ați îndurat până

ați semnat cu spada și cu urma voastră în lung și 'n lat frontierele României-Mari — am ajuns să fim cu toți fii aceleiași mume; să avem un singur cap iubit și cinstit, pe Majestatea Sa Regele Ferdinand I. și un singur înger păzitor: pe mama mamelor și regina reginelor, pe Majestatea Sa Regina Maria.

Da, acesta a fost visul nostru, iar înfăptuitorii lui sunteți voi, bravi ostași români, cari ne-ați iertat toate greșelile, ce le-am făcut în neștiire și contra voinței noastre, când am ridicat arma împotriva voastră, și ne-ați sărit într'ajutor, când eram în cea mai mare primejdie.

Iată de ce bucuria noastră este fără de margini la sosirea voastră. Iată de ce voi ocupați cel mai ferit loc în inimile noastre, și iată de ce am eșit îmbrăcați de sărbătoare întru întâmpinarea voastră. Pentrucă voi și viața v'ăți pus-o în primejdie pentru noi.

Mai avem noi o rană, scumpi frați, dar prezența voastră și pe aceasta par'că ne-o mai alină.

Dincolo de ~~reukija/ demarcatia in~~ la ~~mai Clayem noi~~ mulți frați, cari în momentele, când noi ne bucurăm și ne veselim, sunt adânciți în întristare și așteaptă ora liberării de sub un vecin aliat mai crud, decât Turcul, mai hrăpăreț, decât beduinul și mai perfid, decât Rusul. Armele voastre însă trezesc în noi și în ei noi speranțe și ne varsă în inimi nou îndemn și bărbăție.

Dar va veni vremea, când și ei se vor bucura, ca noi și noi toți împreună cu ei.

Nădărdum în Dumnezeu dreptății, în armele și în dragostea, ce ne unește pe toți într'un singur neam puternic și mare, ai cărui fii alintați sunteți mai întâi voi, viteji ostași români.

Bine a-ți venit dară la noi! Bine a-ți venit!

Trăiască armata și conducătorii ei, cari ne-au crescut ostași viteji, cum sunteți Voi.

Trăiască Regele și Regina, care au fii credincioși ca Voi!

„Drapelul“ 22 Iulie 1919.

V.

Veni, vidí, vici

Armata română la Budapesta

Duminecă noaptea d-l prim-ministru Brătianu a primit în Timișoara o telegramă prin care se anunța, că armatele române au intrat în Rákospalota, — iar Luni în Lugoj, la banchetul dat în onoarea d-lui Brătianu, d-l ministru Ștefan C. Pop, a putut cu mândrie aminti falfăirea steagului românesc pe colțurile cetății Os-Budavár!

Marele beliduce roman, Cezar, trimis fiind la răsarit, să facă ordine între Perșii răsculați, a lăsat vorbă acasă numai atâta: veni, vidí, vici! (venit-am, văzut-am, învins-am!)

Unde sunteți voi, cântăreții vremilor eroice, poeții neamurilor, ca să cântăm isprăvile unei armate care numai în trecutele vremi își are perechea sa, care azi — vorba Scripturii — face minuni singură! Unde sunteți voi Omer, Virgil, cari ați cântat fapte eroilor semizei, veniți și-mi arătați și mie, cum să vorbesc acuma, sau vino tu, Torquato Tasso, care ai scris »La Gerusalemme Liberata« și luminează-mă, cum trebuie să scriu despre aceia, cari în numele creștinătății poartă sabia în locuri îndepărtate, ca să scape lumea de o înfricoșată păgânătate...

Pământul păgânătăților a fost între Carpați de o mie de ani încoace. Gemut-au de ea moși-strămoșii noștri, cari toți au murit cu dorul, cu visul, neîmplinit. Venit-a dorobanțul român și după cum i-a fost îngăduit, în câteva clipe a curățit pământul, pe care și-a pus piciorul.

Iar când păgânătatea s'a mutat dincolo de Tisa și de acolo amenința liniștea noastră sfântă, ba credea, că ne poate amenința ființa noastră chiar; dorobanțul face o săritură și vipera e strânsă de grumaz, iar pe porțile cetății lui Matia Corvinul, falfăie mândrul nostru tricolor.

Armata română e în Budapesta!

Se putea o mai frumoasă încheiere a răsboiului sfânt, cum e al nostru; se putea o mai dreaptă

judecată a lui Dumnezeu în procesul de o mie de ani ce a fost între noi și Unguri!? Și dacă între vrăjmașii — ba, durere — și între prietinii noștri, încă tot erau, cari nu știau în de-ajuns ce prețuește soldatul român: se putea o mai grăitoare dovadă despre vrednicia urmașilor lui Traian, decât *ocuparea Budapestei*.

* * *

E sărbătoare!

Multe cuvinte nu se potrivesc cu clipele mărețe!

Binecuvântat fie ceasul acesta, în care s'a arătat din nou vrednicia Românilui. Binecuvântați fiii neamului, cari ni-au adus această îndestulare sufletelor noastre! Numele lor sunt nume de aur în cartea de aur a neamului românesc!

(nb)*

Lugoj, 6 August 1919.

„Drapelul“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* nb semna primredactorul de atunci al »Drapelului«, păr. Dr. N. Brinzeu

Spre Pământul Făgăduinții

Note de drum

E ora 6. Gara geme de lume și forfotește de un neastâmpăr înfrigurat. Un vălmășag de oameni, o împerechiere armonioasă de colori și nuanțe: ofițeri, soldați curioși și dintre cei din urmă bine înțeles în cea mai mare măsură femeii. Craiovenii, oltenii prin excelență, entuziaști, gălăgioși și expansivi în entuziasmul lor vioi, specific lafin, retrăesc pentru o clipă vremurile »istorice« ale rămasului bun din 1916. Trenul militar este gata de plecare. Un lung convoi de vagoane peștrițe ca o coadă de reptilă. Mașina sub presiune dă semne de nerăbdare, pufnind mânănoasă pe unică-i nară, vârtejuri de fum, ce se înalță spre cer în rotoagoale fantastice, ca o jertfă bine primită.

Câteva ordine de dat, încă câte ceva de aranjat și... la drum. Sgomotul devine mai confuz, o babilonie de glasuri omenesti, frânturi de sunete, vociferări, ordine, chemări pe nume, rămasuri bune, cu două trei vorbe de încurajare și un îndemn de reușită, între o strângere de mână bărbătească sau o privire lăncedă, prelungă și duioasă, pornită din două resfrângeri de senin, sau două scăpăreri de întuneric.

E toată poezia neastâmpărului și întristătoarea strângere de inimă a rămasului bun.

Un șuerat scurt și ascuțit care ți-se înfige în măduvă tăios ca un cuțit. Plecăm. »Monstrul cu ochii de foc« își urnește într'un clinchet de fierării, solzii

săi uriași, în sunetul muzicii, și în strigăte de urale. Uruiul roatelor se îndesește.

E acelaș cântec monoton și posac, acelaș lied trist al despărțirii, care îmi umple sufletul de o energică melancolie. Priveliștele au început defilarea lor fugară, gara abia se mai zărește ca un punct pierdut estompat pe fondul aton al orizontului. Am plecat. Unde? Acum nu mai e pentru nimeni necunoscută destinația noastră.

Vălul »enigmei« ce învălue totdeauna plecările ostașilor, de astă dată nu-și mai află rostul. Se știe de toți, că punctul nostru de »reper« e Lugojul. Prin urmare plecăm spre inima Banatului, ca să aducem în acest ținut sfânt românesc, o adiere înviorătoare de suflu frățesc ca să ascultăm ecoul zvâcnirilor acelorași inimi dornice și primitoare de frați, ca să împlântăm la obârșia românismului, steagul falnic al nădejdelor noastre.

Banatul! Nu e inimă să nu tresalte, nu e ochiu să nu scânteieze, nu e buză să nu suradă la acest nume. Banatul! pământul făgăduințelor noastre, oaza dorurilor și a năzuințelor noastre, izvorul binefăcător al lacrimilor noastre, de unde vom adăpa sufletele pentru a se căli în lupta dârză spre ideal.

Trenul se strecoară acum ca un șarpe printre lanuri cu spic de aur, pe cari râd bucuroase ultimele raze ale apusului. Încet, încet umbrele sării se cobor leneșe și languroase pătând de tonuri violete orizontul, până când zăbranicul nopții înghite ca într'o gură monstruoasă lumea reală.

După haltele reglementare, după opriri pe la stații, plecări repezi în sunete de trompetă — drumul se urmează, lung, monoton și nesfârșit și taina greoaie, apăsătoare a nopții îl face și mai energic și mai nesfârșit.

Numai cântecul osiilor pe luciul șinelor se urmează neîntrerupt și sacadat ca ritmul unei epopoi.

E dimineață. A plouat și e răcoare. Prin geamurile sparte ale vagonului (încă un vestigiu al barba-

riei inutile ce este războiul) pătrunde mireazma proaspătă a pământului reavăn.

Totuși la orizont, o geană roșiatică se deschide leneșă ca o pleoapă somnoroasă și în curând soarele își scutură pletele din draperia roză a aurorii.

Priveliști noi se deșir ca după un fus vrăjit. Lanuri, munți, codri printre care se zăresc acoperișurile roșii de țiglă. E ora 9. Trenul se apropie încet de o stație. Dar iată, că spre surpriza noastră, pe peronul gării se zăresc cămeși albe și silueta unui tricolor.

E Teregova. Trenul se oprește în urale și din mulțimea de cămași albe, ce-și agită în vânt căciulile, chiotând de bucurie, se desprinde silueta demnă și simpatică a unui preot. E bine făcut, îmbrăcat elegant, cu un brâu roșu. Prezintă un uimitor profil de roman și un cioc mic cărunt îi completează ansamblul armonios al figurii.

Se apropie de generalul nostru (am uitat să spun, că convoiul era compus din statul major al diviziei II și două companii din Regimentul 21 Inf.) și în câteva cuvinte calde și simțite, prin care vibrează un entuziasm nefățurit și sincer, urează un bun venit pe pământul Bănatului, primului sol al României vechi, primei rândunice ce anunță primăvara.

Și generalul nostru e înduioșat.

Și înduioșarea sinceră a generalului a găsit cuvinte delicioase în răspunsul lui de frate — căci mai ales, a accentuat generalul — este sufletul frățesc ce-l aducem cu noi pentru o totală contopire.

Și ce frumos părea generalul în transfigurarea pe care i-o da emoțiunea sinceră și spontană a entuziasmului, ce calde, ce impresionante, ce accente profund omenești aveau cuvintele generalului, ce mângăietoare cădeau peste sufletele acestea simple, blânde, dornice, însetate de mult de această clipă sărbătorească, sublimă și sfântă. O spunea aceasta evlavია, cu care ascultau, fețele lor mișcate, cuvintele lor cari răsunau veșnic ca un strigăt de satisfacție, în care vibra însă sfielnic o umbră de regret:

»De mult vă așteptam!«

Și în picioare, adânc mișcat, silueta generalului răsărea din mijlocul cămășilor albe, ce făcuseră roată în jurul lui, ca evocarea unei umbre a mărețului trecut istoric. De o mie și ceva de ani, de când pasul legendar al celebrului legionar și zămis-litor al neamului — divinul Traian — călcase țărâna acestui pământ, nici o altă urmă de picior ostășesc românesc nu-și mai însemnase trecerea.

Și iată, după atâtea veleituri, când sufletul acestui neam oropsit de o soartă vitreagă, fusese frânt în două și încovoit sub apăsări străine și vrăjmașe, țărâna sfântă a acestui neam, la obârșia ei, la leagănul ei, trăsare din nou înfiorată. După atâta amar de vreme, oștenii Regelui Ferdinand, împlântă trei-colorul românesc punând un picior sigur pe aceste pământuri străbune.

Suflul măreț al trecutului, plutește pe deasupra noastră, ca o adiere ce-ți pătrunde în suflet, ca un fior sfânt. E marea sărbătoare a neamului, atât de mult visată, atât de scump plătită, atât de greu realizată. Am fost martorul multor rostiri ocazionale, nici odată însă aceste rostiri cari au ceva fad și artificial, ceva ce miroasă a oficialitate, nu m'au impresionat mai profund. Discursul de curat patriotism, care vibra atât de adânc în vorbele preotului și ale generalului, mi-au cutremurat adânc fibrele sufletului.

Și nu știu... a fost măreția clipei sau puterea Dumnezească ce o dă adevărul, care pune ceva de sfântă solemnitate, acestei clipe! Știu numai, că aveam părerea că trăesc la oficierea unei slujbe sfinte și cucernice.

A urmat apoi o horă frățească, în care oltenii noștrii au bătut cu atâta îndârjire talpa, încât se cutremura și inima pământului. Apoi s'a jucat laolaltă cu toții; ofițeri, bănațeni, soldați — lugojana — jocul Bănățului. Și în ochii tuturor râdea bucuria. A trebuit să sune de repetate ori gornistul înaintarea, ca să putem aduna soldații, a trebuit să ne

înăbuşim cu multă greutate regretul, ca să plecăm.

Trenul îşi urneşte cu greu lanţul de vagoane. Privelişti fugare defilează din nou vederii. Din ce în ce pătrundem mai adânc în inima Banatului. Sufletul nostru este prins de o dulce cutremurare, ca în aşteptarea unei negrăite bucurii. De o parte şi de alta a şinelor, defilează, ca o oştire în derută lanurile de porumb. Pe alocuri, grâul — vestitul grâu al Banatului s'a strâns în snopi, gata de treer. Țărani, cu piepturile goale în pripicul soarelui arzător, privesc bucuroşi trenul cu cătane româneşti şi răspund chiotelor ostaşilor.

Un popas mai lung: Caransebeşul, cetatea grănicerilor. Gară lungă forfota de lume. Insuşi Vlădica Miron e în frunte. A venit cu tot soborul lui de preoţi să ne ureze »bun venit« pe pământul Banatului. Frumoasa lui figură de prelat e transfigurată. Vorbele ce se rostesc din nou au în ele o căldură, o prospeţime de suflet, un iz de măreţie, ce nu se poate reda nicidecum în cuvinte. Toată lumea românească a Caransebeşului vibrează blănuşon în acelaş simţămînt de vijelioasă bucurie. Şi când trenul se pune în mişcare, uralele şi fluturările de batistă nu mai conţinesc. Trecem iarăş prin lanuri nesfârşite, prin sate cochete şi zâmbitoare, prin gări cu aspect monoton şi uniform şi în fine, trenul stopează definitiv: Lugoşul. Gara e înţestată de lume. Oficialitatea românească e prezentă, în haine de sărbătoare, gara pavoazată. Ne desmorţim oasele de chinul unei nopţi ticăite, pe băncile vagoanelor de clasa III-a, ne aranjăm ţinuta sifonată, spre a părea cât mai chipeşi. Sublocot. Antonescu, se sclifoseşte într'un ciob de oglindă; dar căpitanul Criţă care se războise toată noaptea ca un erou cu un clondir barosan de poşircă cumpărată din gara Craiovei — se adresează flegmatic »Lasă bă!« nu te mai furlandisi, că eşti frumos, ai să faci praf bănăţencele! La care »fillfisonul«, cum îl poreclisem noi pe Antonescu, se înfoae ca un păun, zâmbind mulţumit şi molfăind între dinţi nelipsita-î lulea. Noi »cei

de la Divizie« ofițerii fără unitate vom defila în fruntea coloanei. Mă așez între »filfison« și între Criță. »Bă să bați talpa, că te ia mama dracului« îi spui eu lui Criță care după o noapte de luptă cu clondirul, mă îndoiesc cum că va mai găsi resursele fizice necesare să se ție bine pe picioare«.

— Nu-mi duce tu grijea, soldat de ciocolată! (Mă poreclise astfel după culoarea uniformei mele de vară de culoarea ciocolatei). În fine, în sunetele fanfarei, coloana, cu generalul în cap, cu statul major după el: Macici, Serghiescu, Cotoescu etc. se pune în mișcare. Orașul e simpatic, lumea revărsată pe trotuare ne bate cu flori. E un marș triumfal pe care nădărnici nu-l prevăzusem. Ne simțeam, înviorați, țanțoși, mândri de a fi cătane românești.

În piața mare, în fața bisericii unite, episcopul Frențiu cu tot clerul ne așteaptă, în odăjdi. Ca o centură imensă, lumea înconjură piața. Se oficiază un serviciu religios. Corul lui Vidu dă răspunsurile. E o tăcere cucernică de templu, în care pare că se aude numai cântecul unei singure inimi uriașe. În dreptul nostru, pe marginea cordonului, s'au plantat, și ne »sorb din ochi« două fetișcane. »Filfizonul« se umflă în pene, Criță rămâne... ca pentru tot ce nu e »vinaț« nepăsător și rece. Ne dăm în vorbă cu »mândruțele«. Una e Livia, alta e Silvia. Două țigăncușe îndrăcite, cu ochi de smoală și cari fac gropițe în obrajiori când râd. Mă plasez lângă Livia și 'n timp ce serviciul divin urmează după rostul tipicelor, eu ca un păgân, îi cânt mândrei mele »Țucu-ți ochii și-o sprânceană Ană Lugojană și alunița de sub geană«. Iar ea îmi răspunde râzând drăgălaș, tot în cântec: »Că-s negruță, nu-s țigana și mi-s neam de bănațeană«.

Serviciul divin s'a terminat. Urmează înterminabilele discursuri. Nu interesează ce spun oratorii, probabil același lucru, cu alte înflorituri de vorbe, mă interesează ochii mândruței mele, cari au un alfabet tainic și a căror semnalizare caut s'o descifrez. La prânz mare banchet la »Concordia« cu

oficialitățile, toate 'n păr. Seara corul lui Vidu, ne dă »o serenadă« sub balconul casei generalului, — unde e adunat tot stabul.

Am stat în Lugoj mai multe zile, și am fi rămas mai mult dacă evenimentele dela Tisa, nu ar fi făcut necesară prezența noastră. Zilele trăite aci, vor rămâne pururi neuitate. Au fost zile delicioase! Dar ostașul în campanie, e asemeni nomadului... veșnic cu lada 'n spate. Ordinul de plecare a căzut brusc, pe neașteptate. Păpădie, vistavoii mei, mi-a făcut de grab lada de campanie, tot căinându-se că plecăm pe front. Mi-am luat ziua bună de la ortacii mei bănațeni, și 'n după amiaza aceia, la cafeneaua »Corso« cea de pe malul Timișului, Grozăvescu-tatăl a cântat mai frumos ca niciodată cântece bănațene, părintele Bacău, Fabius Rezei, maestrul Vidu și toată banda noastră veselă aveau ochii umeziți și goleau tăcuți paharele. Chiar căpitanul Criță, mehenghiul, găsea că vinul n'are nici un gust, iar Antonescu făcu-se din luleaua lui un adevărat coș de uzină. Seara pe peronul gării Liviu, cu mâna în mână, mea plânge discret, o batistă flutură eternul »adio«, necurmat și nervos. În curând dispar și turnurile catedralei și acoperișurile Lugojului abia mai sclipesc. Gonim înspre Arad și de aci spre Tisa, unde luptele sunt în toi. Intr'un colț al vagonului »filisonul« molfăe luleaua, mai mai s'o mănânce. Criță fredonează încet, ca pentru a ne năcăji

*»Nu mai plânge, măi Ionel, băete
Că pământul este plin de fete«*

Și toți trei privim triști prin geam, ca după o fericire de-apururi dispărută. *Sublocot Al. Georgescu-Vâlcea*

Sufletul ostaşului român

(Fragment dintr'o conferință ținută în fața
>Foștilor Luptători din războiul cel mare<
la 4 Aug. 1936, la Teatrul Com. Braila)

Dar mai presus de toți aceștia, (adică de eroii, rămași pe câmpul de onoare), lipsește D-lor. Cineva care-i întrupează și-i însumează pe toți laolaltă; care nu e nici mare general, nici Sfetnic al Tronului; care nu a avut ființă fizică, dar care a trăit și continuă să trăiască pururi în noi, ca flacăra nestinsă a zeiței Vestă. Și acest cineva, această ființă imaterială — geniul bun al acestui Neam, protectorul nostru de eri, de azi și de totdeauna, ce ne-a urmărit peste tot, în tranșee, în lupte, în restriste ca și în victorii, este: Sufletul ostaşului Român.

Această Entitate protectoare, Lar neadormit al Vetrei Românești, ființează nu de eri, de alalteri, ci de vreme îndelungată. Este acelaș suflu eroic care a pulsat în piepturile legionarilor romani, a dârjilor țărani daci, al plăeșilor lui Ștefan cel Mare, al ostașilor lui Mihai Viteazul și al pandurilor lui Tudor. Peste ființa noastră efemeră și mărginită, el formează lanțul de eternitate, ce leagă verigă de verigă generațiile acestui neam greu încercat și formează firul continuativ al Destinului nostru istoric, pe aceste meleaguri unde Traian a împlântat mlădița Cetății Eterne.

Îngăduiți-mi deci, D-lor Camarazi, să vă întretin câteva clipe, despre această mare ființă invizibilă,

care, totuș, cu minunatul ei dar de ubicvitate ne-a întovărășit peste tot, în marea volbură a morței, întărindu-ne în tranșee, îmbărbătându-ne la atacuri, înfrățindu-ne gândurile și făcând să pulseze inimile noastre în acelaș ritm: dorul iubirii de Țară și al voinței dârze de a învinge sau de a muri.

Sinteză a tot ceia ce e românesc, acest uriaș suflet colectiv a vibrat intens și profund din toate rădăcinile lui înfipte în cele 4 vânturi ale pământului, oriunde a ființat o pictură de sânge românesc.

L'ați întâlnit măreț și admirabil în groaznica retragere de la Olt, entuziast și năvalnic în brava victorie de la Jiu, resemnat și recules în infernul de la Turtucaia, și pe drumul băjenii din Moldova și în fine formidabil și sublim în nestăvilitul iureș de la Oituz, Mărăști și Mărășești.

Pretutindeni panașul lui alb ne-a urmat statornic pe drumul înfrângerii sau al victoriei, totdeauna suflul lui eroic, a ars ca o candelă nestinsă, pe altarul credinței și al idealului comun.

Și n'am să uit, D-lor! un episod; cel mai impresionant și cel mai caracteristic din toate întâmplările și amintirile războiului. La spitalul de captivi români din Orăștie, se afla la un loc cu mine, un biet soldat tânăr — leat nou — din compania mea, de fel dintr'un sat din preajma Drăgășanilor, al cărui nume îmi scapă. Fusese grav rănit în piept. Rana se vindecase în aparență, dar lăsase probabil urme adânci în organismul lui firav, fiindcă bietul băiat era slab ca o umbră și numai ochii, mari și vii, mai scăpărau ca doi tăciuni aprinși în fridele adâncite ale ochilor. Par'că toată vloga tinereții, toată puterea lui de viață se refugiase din trupu-i uscat și se retransase în fosforescența privirii. Ei bine! flăcăul acesta pe trei sferturi arvunit morței, în care viața abia mai pâlpaia, ca o lumină în scapăt, avea un optimism robust; era de o veselie sglobie și-și întrebuinta toată arta lui primitivă și

simplistă, pentru a-mi descreți fruntea și a-mi întreține vie flacăra nădejdi și dorul de viață, ce începuse să pălească.

Venea în fiecare zi și-mi spunea mici întâmplări banale, din viața lui săracă; îmi evoca cu puterea nostalgiei, care-i da o elocvență deosebită, locuri și figuri cunoscute din ținutul nostru, răspânda, în sfârșit, în jurul meu, un fior curat și înviorător din aerul gliei natale, care mă întrema... și încet-încet, pe nesimțite, o prietenie duioasă se legă între mine ofițer și între neînsemnatul ostaș din compania mea. Mizeria și suferința comună nivelează. Ea nu cunoaște erarhii și situații sociale, ea cunoaște singura realitate pregnantă: sufletul și omenia.

»Ei, lasă D-le Sublocotenent, nu mai fiți trist! O să ne facem noi bine și o să ne întoarcem acasă! Și, am să-ți aduc eu o damigeană de vin vechi din via mea... și o să tragem un chiolhan, să se ducă pomina«.

Iar într-o zi ca să-mi facă o surpriză și să-și arate recunoștința, pentru viplul ce-l împărțeam cu el, îmi aduse o batistă înodată în mii de noduri, de par'c'ar fi conținut o comoară... Era întradevăr o comoară! Erau câteva fire de pământ, din pământul patriei.

Bietul băiat! N'a avut parte să-și revadă pământul atât de iubit, căci Fatalitatea, care se complăce în ironii sângeroase, l'a trecut printre Eroii, în urma unei hemoptizii puternice, cu câteva zile numai înainte de repatriere.

L'am îngropat în cimitirul orașului, cu capul înspre munți și i-am pus în sicriul de brad batista cu pământ, din satul lui.

Este cred, D-lor timpul să conchid.

Au trecut ani de la război. Acele vremuri triste s'au uitat și au fost uitați, din păcate — și actorii, cari au trăit real această sumbră tragedie. Nu fac reproșuri și nu dau lecții nimănuî. Uitarea e de substrat omenesc. Ca o pânză de paiangen ea se

țese furiș, înglobând în ea tot ce ne aparține. Dar în fața norilor negri și grei, prevestitori de furtună, ce se strâng iarăș la orizont; sufletul românesc, de pretutîndeni, cînd va bate iarăș ceasul marilor răfuei, sînt sigur că va fi, ca legendarul Tour d'Auvergne, prezent, la apelul datoriei.

Căci peste vremelnicia lucrurilor și a oamenilor el este unica realitate vie și eternă, a acestui neam.

Și ca și Hristos, i-am putea spune: »Tu ești Petre și pe tine voi zidi biserica Mea«.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Primul sol al eliberării

Răsfoind plictisit o gazetă, ochi-mi poposiră, o clipă, fugar, pe ultima pagină, a știrilor mărunte și a necroloagelor, pe cari rar le citește cineva (poate vreun pensionar întârziat, ce caută să numere câți au mai rămas din generația lui) — privirea-mi fu atrasă de un necrolog, — din imensul șirag întins pe două coloane: † General Iancu Iitianu. Am tresărit, cuprins de mirare și de tristețe. De mirare, căci îl știam pe bătrânul General, în plina vigoare; oltean trunchios în care seva nu secase încă — și de tristețe, fiindcă de Iancu Iitianu, se leagă una din cele mai frumoase pagini din tinerețea mea, iar moartea lui neașteptată, îmi răscolea în suflet atâtea duioase amintiri.

Era în 1919. Banatul, singura provincie de peste Carpați, reîntoarsă prin grația divină a Proniei cerești, la sânul Patriei-Mame, nu fusese încă în fapt ocupată. Sârbii ridicau pretenții neîntemeiate și mărând — fuseseră siliți să evacueze, pământul ce nu le aparținea și pe care vroiau să-l uzurpe prin forță. După ocupația vremelnică a trupelor franceze, Români, fuseseră chemați să ia în primire provincia eliberată, unde sufletele de frați, ale Bănățenilor, îi așteptau cu înfrigurare și bucurie. Sortul, acestei admirabile misiuni, căzu asupra Diviziei II-a, a Diviziei oltene, ce în prima parte a războiului întregirii, făcuse atât în Carpați cât și în Moldova, minuni de vitejie, încununându-se cu laurii biruinței. Generalul Iancu Iitianu era comandantul Diviziei, iar cel ce

smulge amintirii aceste firave rânduri, tânăr sublocotenent, aparținea și el statului major al Diviziei II-a, făcând parte din Justiția Militară. Am avut deci posibilitatea de a trăi, în apropierea defunctului general, a-i cunoaște și personalitatea lui plină de farmec și virtuțile ostășești. Era un înflăcărat Patriot, un admirabil ostaș și un minunat camarad și om de lume, evidențiind cu prisosință obârșia lui de veche boerie olteană. (Și acum există în Craiova fântâna boerilor Jitieni.) Parcă'l văd ca acum: înalt, spătos, bine legat, cu ovalul feței lui de legionar roman, încadrat de o bărbuță mică și neagră, care adăoga o nuanță de energie virilă, frumosului său chip bărbătesc. Cu un cuvânt, o siluetă robustă de oltean chipeș, vânjos și vioi. Parcă'l văd și acuma, în penumbra atâtor ani scurși, transfigurat și vibrând de emoție și de măreția clipei, în ceasul acela neuitat când împărțăsea trupei și ofițerilor misiunea frumoasă ce aveau: de a lua în primire Banatul Românesc.

A fost un mars triumfal pe care nu-l voi uita niciodată și care mi-a inspirat, un șir de articole intitulate »Spre Pământul Făgăduinței«, ce au apărut -- illo tempore -- în gazeta »Banatul« a neuitatului Avram Imbroane și pe cari, dacă voi avea norocul să-le regăsesc, le voi republica, ca document al vremii, fiindcă amintirea, oricât de credincioasă, nu poate reda cu toată prospețimea, și cu toată vigoarea, entuziasmul nebun al Bănățenilor, și admirabila primire a trupelor românești, în Lugojul românesc, oraș în care o ciudată predestinare avea să mă readucă după 20 de ani.

Stațiile prin care a trecut trenul nostru militar, erau înțestate de lume: bătrâni, femei, copii, toți în costume naționale. O profuziune de tricolor, flori, urale și cântece. Și generalul nostru, peste tot, găsea cuvinte frumoase de duioasă regăsire, de frățească salutare; și glasul lui vibra peste tot de entuziasm și de admirabilă simțire românească.

Iar, când Lugojul, îmbrăcat în haine de sărbătoare

și în sunete de clopote, strâns tot, în piața cea mare, cu episcopul Frențiu și tot soborul de preoți în odăjdii, — cu corul lui Vidu — ne-a primit, ca o adevărată intrare în Ierusalim — entuziasmul nostru ajuns la paroxism, a atins culmi de nebănuită măreție. Iancu Jitianu, — generalul român, voinic și chipeș, primul sol al eliberării plângea cu adevărat: lacrimi de bucurie, lacrimi de mândrie, lacrimi de duioșie... Frații se regăsisse!

Iată de ce citirea acestei vești triste, trecute, ca un simplu fapt divers în pagina 4-a a »Universul«, la coloană lungă a necroloagelor, mi-a scormonit trecutul și m'a făcut să reiau în mână condeiul de mult părăsit, ca să le reamintesc bănătenilor, cine a fost primul sol al eliberării lor; că acel modest General a trecut în lumea dreptilor; și redeşeptându-le, aceste amintiri duioase, să retrăiască odată cu mine, frumusețea acestor clipe, de mult apuse și să verse și ei, o lacrimă pe mormântul proaspăt deschis al Generalului Iancu Jitianu!

Al. Georgescu-Vâlcea, judecător. Lugoj
BCU Cluj / Central University Library Cluj
(Din »Răsunetul« Nr. 37 din 23 Oct. 1938)

Unirea

Era în August nouă sute șai's'p'ce
Destinul și-aruncase'n fine, zarul.
Ostașii noștri vajnici într'un iureș
Cu pieptul lor împinseră hotarul.

Carpații, ce atât amar de vreme
Ne-au stăvilat cu cruntă vitregie
S'au prăbușit; iar acvila romană
Și-a regăsit străbuna bărbăție.

Și frații regăsiți, își dăde mâna
Iar mâinile frățești se încleștară;
Jurând ca să păstreze pe vecie
Nestrămutate sfintele hotară.

Hotarele dospite cu a lor sânge
Cu miile de trupuri de flăcăi
Ce putrezesc și-acuma neștiute
Prin văgăuni, prin râpe și prin văi.

Căci Dacia străveche ne fu vatra
În glia ei, trecutu'și ține spuza
Iar Decebal ferice doarme'acuma
În groapa lui la Sarmisegetuza.

Azi, când s'au scurs de atunci două decenii,
Azi, hunicele hoarde jinduesc

Să fure iarăși glia strămoșească
Să frângă iarăși trupul românesc.

Să spurce iar cu cizma lor murdară
Acest pământ ce pururi fu roman
Să calce iar, nepoții lui Atila
In Dacia divinului Traian.

N'ajunse-oare un secol de robie
In care s'au purtat ca niște câini?!
N'ajunse c'am fost slugi, în glia noastră
Iar cei veniți din Asia, stăpâni?!

Să știe însă — azi le-o spunem verde —
Să-și mute gândul, hâmesita ceată!
Din sfânta noastră glie, nici o brazdă
Nu vor putea să rupă, niciodată!

N'au suferit în van moartea pe roată
Și Horia și Cloșca și Crișan.
Ne-ar blestema crunt, lancu, de la Țebea
Viteazul, neînfricatul Căpitan.

Pân' n'o seca în inimele noastre
Mândria veche-a sângelui latin
Nu va putea vrășmaș să ne'ncovoaie
Nu vom trăi nicicând sub jug străin.

Iar dacă vor pământ, cu dinadinsul
Ei bine! să cuteze și să vie
Noi generoși, vom da la fiecare
O palmă de pământ, pentru vecie.

Vor pătimi la fel cu Robert Craiul
Ce țara vrând cu oștile-i să'nnece
Scapă fugind. Să învețe odată Hunii
Parola că »Pe-acea nu se trece«!

Căci, noi avem în sânge dorul luptei
L'am isvodit din cronici bătrânești
Stă scris acolo cetluit cu sânge
Călugăreni, Rovine, Mărășești.

Le-am mai făcut odată dârz dovada
Și duși nebuni în luptă, că tempesta
Nu ne-au oprit nici pusta și nici Tisa
Și-am poposit măreț la Buda-pesta.

Iar de-or pieri cei vii până la unul
Spre-a apăra hotarele lor sfinte
Se vor lupta femeile și pruncii
Și s'or scula și morții din morminte.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Marea Generație

(Fragment dintr'o conferință ținută în 1936
la Teatrul Passalacqua, Brăila).

Acum, după ce v'am vorbit D-lor, despre ceia ce înseamnă o generație sub aspectul etnic, etic și istoric; după ce am apoloziat cele două mari generații precursore — cea de la 1848 care a făcut Unirea și ne-a dat Dinastia străină, punând capăt luptelor fratricide și ale zvârcolirilor pentru domnie și cea de la 1877, care ne-a dăruit Independența și Regatul — dați-mi voie să închei cu câteva considerațiuni, rod al observației mele personale și al constatărilor făcute de mine în decurs de 20 de ani de la marea revărsare de energie, ce a fost Războiul cel mare.

Noi, ceștia, azi între 40 și 60 de ani, înfrânți și înconvoiați acum de viață, avem mândria pe care mulți ar râvni-o de a ne întitula pe drept cuvânt: Clitorii României actuale. Cu generozitatea tinereții, cu avântul sublim al iubirii de țară, am dat tot — fără a cere nimic, fără a spera nimic, fără a scruta vre-o eventuală recompensă sau alte beneficii. Măreția actului moral, după Guyau, constă tocmai în această desinteresare. Mulți din noi au semănat cu trupurile lor drumul Isbânzei — cei mai fericiți poate — puținii ce am rămas, am fi așteptat dacă nu dreptul la recunoștință — floare rară ce înflorește numai pe piscurile sufletului omenesc — cel puțin o mai multă prețuire, sau o posibilitate de viață mai bună. Cu tristețe am constatat și cu durere trebuie să o spun, că fenomenul nu s'a produs și speranțele

nostre au fost înșelate. Oficialitatea surdă și oarbă ca totdeauna, uscată la suflet și greoaie la cap, n'a cruțat nici o vexațiune marilor făuritori ai gloriei. Ca să nu fim învinuit de însinuare, voi ilustra cele spuse cu un exemplu personal. Am luat parte în ambele campanii, iar în prima am primit răni grele. Dușmanii m'au cules, abia mai suflând, din jurul Sibiului, în luptele grele, ce-au marcat începutul retragerii. După război, în Ardealul eliberat, am fost numit magistrat într'un oraș mic, fără perspectivă: Am bătut de 100 de ori drumurile Bucureștilor, solicitând o mutare în Sibiu, în care sângerasem. De fiecare dată mă întorceam ușurat de bani, dar încărcat de promisiuni. Fiecare mișcare însă, conținea nume de băeți tineri, domnișori, în mare parte ambuscați, ce nu mirosiseră praful de pușcă. Miniștri, neînțelegători ca totdeauna la durerile celor mici și obscuri, nu puteau înțelege »imperativul categoric și moral« al fostului luptător care vrea să trăiască acolo unde văzuse moartea cu ochii. Un caz izolat și mărunț, BD-16 dar elocvent, însă prin el Ghisusi. Sunt poate alte amărăciuni și mai mari... invalizi cu o pensie de mizerie, orfani ce mor de foame... Nu insist, nu critic, constat.

Noi însă socotim, aceste mici amărăciuni, ca mici accidente trecătoare pe portativul vieții. Marea Generație, rămâne, Marea generație și pigmeii se găsesc peste tot și totdeauna. Nici suferința, nici foamea, nici vexațiunile Mirmidonilor politici nu ne poate răpi ceva, onoarea noastră sfântă — panașul de luptător în marele război, de ctitor al României Moderne. Și fiecare din noi poate spune, cu mândria soldaților napoleonienii de la Austerlitz: »Și eu sânt din marea gardă«.

CUPRINSUL

Cuvânt de introducere	5
Cuvânt înainte	7
Lugojul	9
Situația Lugojului în vara anului 1919	13
Ecouri din presă: I. Bine ați venit	16
II. Sunt ei...	18
III. Sosirea armatei române	19
IV. Bine ați venit!...	24
Veni, vedi, vici	26
Spre Pământul Făgăduinții	28
Sufletul ostașului român	35
Primul sol al eliberării	39
Unirea	42
Marea Generație	45

BCU Cluj Center University Library Cluj

De acelaș autor:

Cărți juridice:

- Legea speculei adnotată
- Legea chiriilor adnotată
- Proletarizarea Muncitorilor Intelectuali

Cărți literare:

- De muntele Măslinilor — Poem biblic

Subt presă:

- a) Monografii și Eseuri
 - b) Tristeți crepusculare — versuri
 - c) Vitrina cu Păiațe — nuvele și schițe
 - d) Taedium Vitae — roman
-

Prețul 20 Lei